

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БАБЕНКО Микола Дмитрович

УДК631.145:338.436(477.73)

**АКТИВІЗАЦІЯ І ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА
КООПЕРАЦІЇ В АПК РЕГІОНУ**

Спеціальність 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дніпропетровськ – 2005

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Миколаївському державному аграрному університеті
Міністерства аграрної політики України

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор

Червен Іван Іванович,

Миколаївський державний аграрний університет
Міністерства аграрної політики України,
завідувач кафедри організації виробництва та
агробізнесу

Офіційні опоненти – доктор економічних наук, професор

Крисальний Олександр Васильович,

Національний науковий центр
„Інститут аграрної економіки” УААН
Міністерства аграрної політики України,
завідувач відділом науково-організаційного
забезпечення

– кандидат економічних наук, доцент

Бабенко Людмила Володимирівна,

Дніпропетровський державний аграрний
університет
Міністерства аграрної політики України

Провідна установа – Одеський державний аграрний університет
Міністерства аграрної політики України,
кафедра фінансів, м. Одеса

Захист відбудеться 24 червня 2005 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.804.01 в Дніпропетровському державному аграрному університеті за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25, ауд. 342.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Дніпропетровського державного аграрного університету за адресою: 49600, м. Дніпропетровськ, вул. Ворошилова, 25.

Автореферат розісланий 24 травня 2005 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Миронова Р.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У системі заходів по виведенню АПК України з кризового стану і забезпеченню його подальшого ефективного розвитку особливе місце займають інтеграція і кооперація, які поєднують в собі особисті, колективні і суспільні інтереси, створюють реальні передумови для більш ефективного розвитку економіки. В умовах обмеженості державних фінансових ресурсів вони є практично єдиними заходами по стабілізації економіки та підвищенню ефективності функціонування АПК. Саме інтеграція та кооперація здатні забезпечити координацію діяльності різних його сфер в єдину економічну систему, упорядкування виробничих зв'язків і фінансових взаємин, підвищення пріоритетів виробників сільськогосподарської продукції, вирівнювання прибутковості всіх партнерів.

Все вказане робить інтеграцію і кооперацію значними явищами і обумовлює їх об'єктивну необхідність. Тому не випадково, що вони одержали практично у всіх розвинених країнах світу досить значне поширення. Проте, на жаль, рівні їх розвитку у сфері агробізнесу України є недостатніми.

Проблемам розвитку інтеграції та кооперації в АПК присвячені наукові праці сучасних вчених-економістів, серед яких: В. Андрійчук, І. Буробкин, В. Гончаренко, В. Горбонос, О. Гудзинський, В. Зіновчук, О. Крисальний, І. Лукінов, П. Макаренко, М. Малік, Л. Мельник, В. Месель-Веселяк, Л. Молдаван, О. Онищенко, Н. Павленчик, О. Радіонова, П. Саблук, О. Савченко, І. Ушачов, М. Хорунжий, І. Червен, Г. Черевко, В. Яценко та ін. Проте, цілий ряд проблем, пов'язаних з досліджуваними явищами, все ж залишається невирішеним. Сучасна економічна наука ще не з'ясувала до кінця сутності категорій інтеграції і кооперації. Відсутні й загально визнані методичні підходи, як до оцінки ефективності функціонування інтегрованих та кооперативних формувань, так і до їх складу і побудови економічних відносин. Потрібні нові підходи до вирішення інших, пов'язаних із забезпеченням їх ефективного розвитку, питань.

Науково-теоретичне значення та практична цінність, поряд з недостатньою глибиною вивчення проблеми, зумовили вибір теми даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження входить до плану науково-дослідних робіт кафедри організації виробництва та агробізнесу Миколаївського державного аграрного університету з проблеми „Організація інтенсивного виробництва і забезпечення економічного зростання в підприємствах АПК”, яка є складовою підпрограми „Розробити методологічні та організаційно-економічні засади функціонування підприємницьких структур на основі кооперації та інтеграції агропромислового виробництва”(номер державної реєстрації 0102U000257).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка обґрунтованих наукових і практичних рекомендацій щодо активізації та підвищення ефективності розвитку агропромислової інтеграції і кооперації в АПК

регіону. Вказана мета зумовила необхідність розгляду і вирішення наступних завдань:

- дослідити теоретичні аспекти агропромислової інтеграції та кооперації в регіональному АПК з метою узагальнення і уточнення поглядів вчених-економістів на їх сутність, види, значення та необхідність активізації розвитку;

- визначити методологічні підходи щодо оцінки економічної ефективності діяльності агропромислових і кооперативних формувань з урахуванням їх регіональних особливостей та обґрунтування найбільш прийнятних систем показників – взагалі і рейтингової оцінки – зокрема;

- здійснити аналіз ретроспективи та сучасного стану розвитку кооперативних та інтеграційних процесів в АПК регіону;

- дати оцінку рівня економічної ефективності функціонування агропромислових і кооперативних формувань;

- обґрунтувати пріоритетні напрями удосконалення складу та розмірів інтегрованих і кооперативних формувань регіону, а також заходи щодо укріплення та підвищення ефективності використання їх ресурсного потенціалу;

- визначити комплекс заходів щодо створення необхідного для активізації та ефективного функціонування інтегрованих і кооперативних формувань економічного середовища, а також опрацювати пропозиції по удосконаленню їх взаємовідносин;

- розробити рекомендації щодо створення ефективної інфраструктури ринку та удосконалення організації реалізації продукції.

Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних і практичних аспектів розвитку інтеграції та кооперації в АПК Миколаївщини. Об'єктом дослідження є процеси формування і ефективного розвитку агропромислових та кооперативних структур.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є базові положення економічної теорії, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем агропромислової інтеграції та кооперації, законодавчі та нормативно-правові акти країни.

В процесі дослідження використовувалась низка методів, серед яких: діалектичний та абстрактно-логічний (при узагальненні теоретичних і методичних засад інтеграції та кооперації в АПК); монографічний (у висвітленні поглядів вчених на досліджувані в роботі проблеми, вивчені ретроспективи розвитку агропромислових і кооперативних формувань, вітчизняного та зарубіжного досвіду у цих сферах); кореляційно-регресивний (при виявленні впливу розміру середньорічних заробітків працівників кооперативних формувань на рівень продуктивності їх праці); розрахунково-конструктивний (в процесі розробки бізнес-плану щодо створення фермерського переробного кооперативу в Снігурівському районі Миколаївської області, визначенні оптимальних рівнів цін на насіння соняшнику з урахуванням рівня його олійності); графічний (при дослідженні динаміки і структурних змін у розвитку кооперативних та

агропромислових формувань, механізмів взаємовідносин, відображенні результатів кореляційно-регресійного аналізу).

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна дослідження полягає у наступному:

вперше:

- запропоновано авторське трактування агропромислової інтеграції як форми територіально-виробничого комбінування та об'єднання в єдине ціле технологічно і економічно пов'язаних між собою сільгосптоваровиробників і промислових формувань, а на більш високому рівні розвитку – і торговельних та інших обслуговуючих структур – з метою одержання синергічного ефекту, забезпечення ефективного функціонування всіх її учасників за рахунок раціонального інвестування і одержання готової конкурентної продукції;

- рекомендовано визначати рейтинги загального рівня економічної ефективності виробничої діяльності агропромислових формувань за системою показників – вартості товарної продукції на 1 га сільгоспугідь, доданої вартості на 1 працівника, прибутку на 1 тис. грн. сукупних виробничих засобів, рентабельності реалізованої продукції;

- обґрунтовано методику розподілу одержаного агропромисловими формуваннями від реалізації кінцевої продукції чистого прибутку між учасниками кооперативного виробництва, в основу якої покладаються нормативні витрати кожного з них у розрахунку на 1 т сировини;

удосконалено:

- методичні підходи щодо визначення економічної ефективності функціонування інтегрованих агропромислових структур із застосуванням відповідних показників у сфері аграрної, промислової і сукупної діяльності та послідовним залученням специфічних показників, які забезпечують виробництво сировинними матеріалами та формують собівартість готової продукції;

набули подальшого розвитку:

- порядок визначення закупівельних цін на аграрну сировину з урахуванням її якості - вмісту цукру в коренях цукрових буряків, олії в насінні соняшника тощо;

- пропозиції щодо доцільності створення професійних об'єднань та формування і розвитку регіональних продуктових підкомплексів.

Практичне значення одержаних результатів. Найбільшу практичну цінність мають наступні розробки дисертанта:

- методика оцінки економічної ефективності функціонування агропромислових і кооперативних формувань;

- комплекс пропозицій по удосконаленню складу агропромислових і кооперативних структур різного профілю та розмірів, покращанню їх ресурсного потенціалу і підвищенню ефективності його використання;

- бізнес-план створення фермерськими господарствами Снігурівського району Миколаївської області обслуговуючого кооперативу по переробці зерна та насіння соняшнику;

- рекомендації щодо удосконалення фінансово-кредитного механізму та ціноутворення (з розробкою порядку визначення цін на сільгоспсировину з

урахуванням її якості) та економічних відносин партнерів інтегрованих формувань;

- пропозиції по удосконаленню інфраструктури ринку та найбільш ефективній реалізації продукції.

Розроблені дисертантом пропозиції щодо створення та підвищення ефективності функціонування агропромислових структур та обслуговуючих кооперативів прийняті головним управлінням сільського господарства і продовольства Миколаївської облдержадміністрації до впровадження в практику господарств (довідка № 1-454 від 24.03.2005 р.). Запропонований автором бізнес-план створення фермерами Снігурівського району Миколаївської області обслуговуючого кооперативу „Млин” прийнятий Миколаївською обласною асоціацією фермерів та приватних землевласників для впровадження в практику (довідка № 127/3 від 31.03.2005 р.). Перелічені вище практичні розробки становлять інтерес й для інших регіонів України.

Основні теоретичні, методичні і практичні результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі Миколаївського державного аграрного університету при викладанні дисципліни „Організація сільськогосподарського виробництва”, „Основи підприємництва та агробізнесу”, „Планування на аграрному підприємстві”, „Ціни і ціноутворення” (довідка № 582 від 06.04.2005 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні положення, висновки та пропозиції дослідження сформульовані та обґрунтовані автором особисто. За переліком опублікованих праць у статті під номером 11 автору належить збір і обробка інформації та формулювання висновків. Інші 10 наукових статей, опублікованих у фахових виданнях, – самостійні.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, наукові результати та практичні розробки дисертації доповідались та обговорювались на наступних науково-практичних конференціях: міжнародних – „Реформування сільського господарства: підсумки, проблеми, перспективи” (29-30 листопада 2001 р., м. Миколаїв); „Соціально-економічні проблеми в пореформений період” (23-24 вересня 2004 р., м. Миколаїв); „Ринкова трансформація економіки АПК” (2-3 грудня 2004 р., м. Харків); „Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці”(3-5 березня 2005 р., м. Житомир); регіональних - у Миколаївському державному аграрному університеті (2002, 2003, 2004 рр.)

Публікації. За матеріалами дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових робіт (загальним обсягом 3,95 друк. арк.), з яких 10 – у фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний її обсяг становить 172 сторінки комп'ютерного тексту. Вона містить 33 таблиці, 12 рисунків і 8 додатків. Список використаних джерел включає 162 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано її мету, завдання, об'єкт, предмет, методологію та методи дослідження, визначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, відображено їх апробацію та особистий внесок здобувача.

У першому розділі „**Теоретичні і методологічні основи інтеграційних та кооперативних процесів в АПК**” розглядаються сутність, значення, види і задачі інтеграції та сільськогосподарської кооперації, необхідність їх поширення та активізації розвитку, досліджується методика оцінки економічної ефективності функціонування агропромислових і кооперативних формувань.

Інтеграції та кооперації належить досить важливе місце у системі заходів по виведенню агропромислового виробництва з кризового стану, що досягається завдяки поєднанню особистих, колективних і суспільних інтересів, створенню реальних передумов для більш ефективного розвитку АПК.

Однією з найбільш поширених форм інтеграції є агропромислова. Не зважаючи на те, що проблемам її розвитку присвячена значна кількість наукових праць, але єдності в поглядах на сутність цього процесу немає. У роботі висвітлено, що агропромислова інтеграція – це форма територіально-виробничого комбінування та об'єднання в єдине ціле технологічно і економічно пов'язаних між собою сільгосптоваровиробників і промислових формувань (що здійснюють переробку вирощеної ними сировини), а на більш високому рівні розвитку – торговельних та інших обслуговуючих структур – з метою одержання синергічного ефекту, забезпечення ефективного функціонування всіх її учасників за рахунок раціонального інвестування і одержання конкурентоспроможної продукції. Агропромислові формування можуть створюватись, як в межах одного господарства, так і шляхом об'єднання кількох аграрних і переробних підприємств та інших, пов'язаних з ними структур (зі створенням різноманітних асоціацій, концернів, холдингів, фінансово-агропромислових груп та ін.). Вибір тієї чи іншої форми інтеграції залежить від конкретних умов кожного суб'єкту підприємницької діяльності.

Важливим шляхом одержання товаровиробниками вигоди є кооперація. Слід вказати, що значна частина науковців ототожнює поняття “кооперація” і “кооператив”, тоді як останній, по суті, є організаційною формою першої. Такий підхід є досить спрощеним. На наш погляд, кооперація – соціально-економічна категорія, яка виражає відносини між людьми в процесі їх співробітництва для реалізації економічних інтересів і досягнення взаємовигідної мети на основі спільного використання їх ресурсів – за рахунок справедливого розподілу одержаного ефекту. Хоча вона робить виробництво масштабним і забезпечує одержання на одиницю затрат максимуму кінцевого продукту спільної діяльності, однак рівень її розвитку (як виробничої, так і обслуговуючої) в агробізнесі України є недостатнім.

Оцінку економічної ефективності виробничої діяльності агропромислових підприємств (об'єднань) доцільно здійснювати за трьома наступними блоками: по аграрному виробництву; по промисловості; по інтегрованому формуванню в цілому. При цьому в підприємствах, переробні структури яких використовують

сировину власного виробництва, при обчисленні сукупної вартості виробленої інтегрованим формуванням продукції необхідно усунути подвійне врахування сировини. Без подвійного врахування слід брати і виробничі витрати.

До специфічних показників економічної ефективності агропромислових формувань необхідно віднести наступні: вихід продуктів переробки на 1 га посівів (насаджень) сировинних культур; коефіцієнт забезпеченості сировиною; собівартість одиниці конкретного виду кінцевої продукції (а у випадку випуску кількох її видів – витрати на 1 тис. грн. їх сукупної вартості); питому вагу сільського господарства, переробної промисловості та торгівлі в сукупних витратах і прибутку агропромислового формування.

Враховуючи особливості сільськогосподарських виробничих кооперативних формувань, при оцінці ефективності їх функціонування першочергову увагу доцільно надавати показникам використання робочої сили. Основними показниками ефективності діяльності агросервісних кооперативів повинні бути: обсяги наданих послуг (в натуральному і грошовому виразі) в розрахунку на одиницю відпрацьованого часу чи одиницю вартості основних і сукупних виробничих засобів та матеріально-грошових витрат; ступінь виконання договірних зобов'язань (як по обсягах робіт, так і по строках їх проведення); собівартість одиниці послуг та розміри тарифів по них; прибуток на 1 тис. грн. основних та сукупних виробничих засобів; прибуток на 1 працівника; рівень рентабельності.

Узагальнену рейтингову оцінку ефективності функціонування агропромислового формування (у тому числі його аграрної сфери) доцільно здійснювати за наступними показниками: вартістю товарної продукції на 1 га сільгоспугідь; доданою вартістю на 1 працівника; прибутком на 1 тис. грн. вартості сукупних виробничих засобів; рентабельністю реалізованої продукції.

Другий розділ „**Розвиток і ефективність агропромислової інтеграції та кооперації в АПК регіону**” містить ретроспективу та сучасний стан розвитку кооперативних та інтеграційних процесів, а також оцінку економічної ефективності функціонування кооперативних і агропромислових формувань.

Активізації розвитку кооперації у сільському господарстві країни сприяв Закон України “Про сільськогосподарську кооперацію”. У результаті цього в Україні було створено 2719 сільськогосподарських виробничих кооперативів, але в наступні роки мало місце поступове зменшення їх кількості. Зокрема, на Миколаївщині число аграрних виробничих кооперативів скоротилось з 50 одиниць у 2002 р. до 8-ми у 2004 р., тобто в 6,3 рази. При цьому середній розмір кооперативів в Миколаївській області є більшим, ніж по Україні в цілому. Зменшення кількості таких формувань відбулось практично в усіх 19-ти адміністративних районах області. У 2004 р. вони залишились лише в 6-ти з них. У зв'язку із зменшенням кількості кооперативів за роки, що аналізуються, тут відбулось помітне скорочення часток виробничих кооперативів у загальних обсягах більшості видів аграрної продукції.

Як показав наведений у таблиці 1 аналіз, у 2003 р. проти 2001-2002 рр. доходність аграрної діяльності сільськогосподарських виробничих кооперативів зросла. До того ж вона була вищою і в порівнянні з господарствами інших

організаційно-правових форм. У 2002-2003 рр. виробничі кооперативи Миколаївської області спрацювали більш ефективно, ніж по Україні в цілому та в зоні Степу.

Таблиця 1

Доходність сільськогосподарської діяльності аграрних підприємств основних організаційно-правових форм Миколаївської області

Показники та роки	Товариства	Приватні підприємства	Виробничі кооперативи	Держгоспи	Аграрні підприємства в цілому
Чистий прибуток (збиток(-)) (грн.) в розрахунку на:					
а) 1 га сільгоспугідь					
- 2001	126,4	90,9	-67,6	221,7	82,7
- 2002	3,6	30,1	-37,4	88,9	19,5
- 2003	-41,4	15,7	46,3	-23,3	-3,5
б) 1 сільгосппрацівника					
- 2001	2231,7	1862,7	-916,5	3985,0	1455,3
- 2002	85,8	671,1	-522,1	1849,4	435,9
- 2003	-975,3	391,3	587,6	-486,5	-80,3
в) 1 тис.грн. основних виробничих засобів сільгоспризначення					
- 2001	44,8	51,6	-10,3	72,7	29,7
- 2002	1,7	20,1	-10,7	21,7	9,5
- 2003	-15,6	11,4	8,1	-5,4	-1,5
Рівень рентабельності (збитковості(-)), %					
- 2001	45,5	48,3	-19,9	89,5	12,3
- 2002	0,5	5,0	-4,6	13,2	2,8
- 2003	-4,3	2,8	4,7	-3,7	-0,4

У розвинених країнах світу досить важливу роль у розвитку їх аграрного сектору відіграють обслуговуючі кооперативи. В останні роки вони одержують поширення і в Україні, але темпи їх розвитку є досить повільними. Останнє в певній мірі пов'язане з наступними причинами: помилками в оподаткуванні кооперативних формувань, які за своїм статусом є неприбутковими структурами; функціонуванням деяких обслуговуючих кооперативів як комерційних структур; відсутністю належної фінансової підтримки з боку держави.

Основною організаційною формою інтеграції в Миколаївській області є агропромислове підприємство, де виробництво сільгосппродукції поєднується з її переробкою. Серед підсобних цехів господарств провідні позиції належать млинам, хлібопекарням, олійням. Проте ступінь використання їх потужностей є досить низьким. На жаль, це стосується і корпорації "Миколаївсадвинпром", яка є найбільш розвинутою агропромисловою структурою регіону. Проведені нами по її господарствах дослідження показали вигідність наявності в них переробних

структур (як первинного, так і вторинного виноробства), продукція яких відрізняється більш високою ефективністю виробництва (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень рентабельності виробництва винограду, виноматеріалів і вин в корпорації “Миколаївсадвинпром”, %

Види продукції	2001 р.	2002 р.	2003 р.
Виноград	51,4	16,7	49,1
Виноматеріали	55,1	39,4	60,3
Виноградне вино	77,4	70,0	99,0

Якщо рентабельність вирощування винограду в них у 2001-2003 рр. становила 16,7-51,4%, то виготовлення виноматеріалів – 39,4-60,3%, а вин – 70,0-99,0%. Причому, в останні роки доцільність переробки винограду, вирощеного аграрними підприємствами, поступово зростає.

Основні показники економічної ефективності функціонування підприємств корпорації “Миколаївсадвинпром”, які мають винзаводи, наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Основні показники економічної ефективності функціонування підприємств корпорації „Миколаївсадвинпром”

Показники	В середньому за 1998-2000 рр.			В середньому за 2001-2003 рр.		
	у цілому по корпорації	по господарствах, які мають винзаводи	індекс виноградсько-виноробних підприємств до корпорації в цілому	у цілому по корпорації	по господарствах, які мають винзаводи	індекс виноградсько-виноробних підприємств до корпорації в цілому
Вартість товарної продукції (грн.) у розрахунку на:						
а) 1 га сільгоспугідь	1613,6	2191,2	1,36	2893,0	4089,5	1,41
б) 1 працівника	10816,6	12688,4	1,19	19256,4	24416,2	1,27
в) 1000 грн. вартості основних виробничих засобів	219,0	286,3	1,31	430,7	538,2	1,25
Прибуток (грн.) в розрахунку на:						
а) 1 га сільгоспугідь	312,6	488,4	1,56	584,5	942,4	1,61
б) 1 працівника	2070,2	2828,0	1,37	3890,6	5626,6	1,45
в) 1000 грн. вартості основних виробничих засобів	42,4	63,8	1,51	87,0	124,0	1,43
Рівень рентабельності, %	24,0	28,7	1,20	25,3	29,9	1,18
Рентабельність продаж, %	19,4	22,3	1,15	20,2	23,0	1,14

Примітка: усі показники обчислені по господарській діяльності в цілому (з урахуванням промисловості)

Завдяки наявності переробних цехів у господарствах покращується не тільки загальна, а й сільськогосподарська діяльність. Насамперед, це стосується їх головних галузей. Зокрема, в обидва аналізовані трьохріччя за більшістю показників економічна ефективність виноградарства в підприємствах, які мають винцеви, є більш високою, ніж у тих, що займаються лише аграрною діяльністю. Позитивно, що від інтеграції в кінцевому рахунку виграють не тільки підприємства, які мають власну переробку, а й ті, що її не мають, але входять до складу агропромислових об'єднань.

До числа найбільш ефективно працюючих агропромислових підприємств Миколаївщини належать ВАТ “Зелений Гай” Вознесенського району, ВАТ “Радсад” – Миколаївського, СЗАТ “Ольвія” та СГВК “Лиманський” – Очаківського. При цьому всі вони відрізняються високою ефективністю не тільки виробничої, а й соціальної діяльності. Наявність в їх переліку сільськогосподарського виробничого кооперативу “Лиманський”, економічна ефективність сукупної діяльності якого в 2002-2003 рр. (табл. 4) була більш високою, ніж по господарствах корпорації “Миколаївсадвинпром”, у середньому, доводить, що при належній побудові та організації виробництва кооперативи здатні забезпечити собі ефективне функціонування.

Таблиця 4

Основні показники економічної ефективності виробничої діяльності корпорації “Миколаївсадвинпром”, у середньому та СГВК “Лиманський”

Показники	Корпорація “Миколаївсадвинпром”			СГВК “Лиманський”		
	Роки		у серед-ньо му за 2 роки	Роки		у серед-ньо му за 2 роки
	2002	2003		2002	2003	
Прибуток (грн.) в розрахунку на:						
а) 1 працівника						
- сільського господарства	924,5	918,0	921,4	313,6	276,0	294,6
- промисловості	38615,2	40975,6	39794,3	29829,4	35726,4	32834,6
- господарства в цілому	4655,6	6682,4	5657,4	3209,5	3938,8	3577,8
б) 1 тис. грн. вартості основних виробничих засобів						
- сільського господарства	16,4	17,3	16,8	19,5	16,9	18,2
- промисловості	469,4	482,0	475,8	1565,1	2275,8	1892,9
- господарства в цілому	68,1	100,0	83,7	135,7	149,6	143,1
Рівень рентабельності, %						
- сільського господарства	12,3	15,3	13,6	12,3	13,7	12,9
- промисловості	30,3	28,5	29,4	32,0	52,1	40,7
- господарства в цілому	19,1	25,4	22,3	31,2	50,7	39,7
Рентабельність продаж, %						
- сільського господарства	10,9	13,3	11,9	10,9	12,0	11,4
- промисловості	23,3	22,2	22,7	24,3	34,3	28,9
- господарства в цілому	16,0	20,2	18,3	23,8	33,7	28,4

У третьому розділі „Основні напрями активізації і підвищення ефективності розвитку агропромислової інтеграції та кооперації” розглядаються питання, пов’язані з оптимізацією складу і розмірів інтегрованих та кооперативних формувань, забезпеченням необхідного для них економічного середовища, удосконаленням економічних відносин, створенням ефективної інфраструктури ринку та покращанням організації реалізації продукції.

В умовах загострення конкуренції на ринку зростає доцільність існування більш великих агропромислових формувань, розміри сировинних зон яких повинні відповідати потужностям їх переробних заводів. Водночас слід забезпечити завершеність циклу виробництва та реалізації готових продуктів. На Миколаївщині, за прикладом птахофабрики „Снежка” Брянської області, доцільно створити аналогічне формування на базі птахофабрики „Родники”, якій водночас необхідно налагодити відповідну співпрацю не тільки з великими сільськогосподарськими, а й з особистими селянськими та фермерськими господарствами. Перспективним є і використання птахофабриками та м’ясокомбінатами (на основі оренди) не завантажених тваринницьких приміщень сільськогосподарських підприємств, а також їх земельних ділянок – для вирощування кормів.

Засновниками порівняно великих ефективно працюючих агропромислових формувань могли б стати перелічені в роботі найбільш великі переробні підприємства Миколаївщини (кожне – у своїй сфері). Розвиток інтеграції особливо необхідний у цукрово-буряковому, виноградарсько-виноробному та овоче-плодоконсервному виробництвах. Враховуючи те, що вказані продуктові вертикалі є досить капіталомісткими, забезпечити ефективний їх розвиток здатні, насамперед, фінансово-агропромислові групи (ФАПГ) та холдинги, які мають відповідні фінансові ресурси і відрізняються виробничою диверсифікацією. У складі агропромислових формувань доцільно створювати спеціальні координаційні центри, функції яких висвітлені в роботі.

У розвитку кооперативного руху потрібно орієнтуватись, насамперед, на створення кредитних, збутових, постачальницьких і особливо - багатопрофільних обслуговуючих кооперативів. Кредитні спілки доцільно створювати не тільки на обласному та районних рівнях, а й безпосередньо в окремих господарствах (як це робиться в с.Семенівка Арбузинського району Миколаївської області).

Обслуговуюча кооперація, як свідчить практика, відрізняється достатньо високою ефективністю. Зокрема, створення 8-а фермерами Снігурівського району за розробленим нами бізнес-планом обслуговуючого кооперативу по переробці зерна та насіння соняшнику дозволить їм вже в перший рік його функціонування одержати 84379 грн. додаткового прибутку і підвищити на 29,5% рівень рентабельності своєї діяльності (з 25,5% до 55,0%) (табл. 5). Витрати на створення млину та олійні з надлишком окупляться вже в перший рік їх існування. У майбутньому ж, з наданням послуг по переробці сільгоспсировини іншим особам, розміри прибутків і рентабельності фермерських господарств значно зростатимуть.

Розміри прибутків і рівнів рентабельності фермерських господарств до і після створення переробного кооперативу „Млин” у Снігурівському районі (станом на плановий рік)

Господарства	Прибуток, грн.			Рівень рентабельності, %		
	до створення (2004 р.)	після створення (прогноз)	приріст	до створення (2004 р.)	після створення (прогноз)	приріст
„Водолій”	3577	8417	4840	14,7	25,8	11,1
„Золотий колос”	-3650	1740	5390	-19,1	8,2	27,3
„Миколаївське”	8160	20450	12290	27,6	59,2	31,6
„Фермер”	7910	25760	17850	27,2	82,1	54,9
„Оріон”	8702	19441	10739	33,1	59,7	26,6
„Хлібороб”	10195	20745	10550	39,4	67,1	27,7
„Червона долина”	6443	18273	11830	26,2	67,5	41,3
„Успіх”	11593	22483	10890	40,0	56,9	16,9
По всіх господарствах	52930	137309	84379	25,5	55,0	29,5

У сучасних економічних умовах сільгоспвиробники не можуть ефективно функціонувати без фінансової підтримки з боку держави, яка повинна створити їм належне економічне середовище. Однією з найважливіших складових системи державного регулювання розвитку аграрних підприємств є ціноутворення, яке повинне сприяти запобіганню існуючого нині диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію. Основні напрями вирішення цієї проблеми висвітлені в роботі. В Україні слід створити фонд державної підтримки цін та доходів сільгосптоваровиробників і передбачити відповідні кошти в державному і місцевих бюджетах.

Потребують покращення і кредитні відносини. Передбачена законодавством часткова компенсація банківських відсотків по кредитах є несуттєвою, не завжди надходить до підприємств своєчасно та в повному обсязі. У складі наданих в останні роки кредитів переважають короткострокові, тоді як 64% господарств потребують довгострокових кредитів, 16% – середньострокових. У країні доцільно створити фонд кредитної підтримки агротоваровиробників.

Ефективне функціонування агропромислових формувань неможливе без відпрацьованого економічного механізму відносин, які можуть здійснюватись за наступними підходами: встановленням обґрунтованих цін на сільськогосподарську продукцію, що постачається на переробку; розподілом кінцевого результату (грошової виручки, прибутку), в основу якого покладаються нормативні витрати учасників інтеграції.

У роботі запропонована методика визначення цін на сільгоспсировину, якість якої вимірюється за вмістом основної речовини (олії – в насінні соняшнику та інших олійних культур, цукру – в коренях буряків).

Заготівельна ціна 1 т такої аграрної сировини ($\text{Ц}_{\text{АС}}$) може бути обчислена за формулою (1):

$$\text{Ц}_{\text{АС}} = (\text{Ц}_{\text{ОГП}} - \text{З}_3 - \text{З}_\text{П} - \text{П}_\text{Н}) * (\text{В}_{\text{ОРС}} - \text{В}_\text{Р}) / 100, \quad (1)$$

де: $\Pi_{огп}$ – оптова ціна 1 т готової продукції, грн.;

Z_3 – затрати на заготівлю та зберігання 1 т сільгоспсировини (без її вартості), грн.;

$Z_{п}$ – затрати на переробку 1 т сировини, грн.;

$\Pi_{н}$ – нормативний прибуток переробного підприємства в розрахунку на 1 т готової продукції, грн.;

$V_{орс}$ – середній вихід основної речовини із сировини, %;

$V_{р}$ – втрати основної речовини в процесі переробки, %.

При оптовій ціні 1 т нерафінованої олії 3850 грн., нормі прибутку переробного підприємства 10% (385 грн./т), сумарних витратах на заготівлю, зберігання і переробку насіння 150 грн./т ціна 1 т олії в сировині становитиме 3315 грн. За умов виходу олії на рівні 42% і втратах її у процесі виробництва 1,5% ціна 1 т насіння (за вмістом олії) становитиме 1342,58 грн. Отже, якщо б господарство здавало насіння без урахування вмісту олії, то на кожній тонні воно б втрачало 42,58 грн., оскільки заготівельна ціна становить 1300 грн./т. У випадку ж, коли вихід олії із 1 тонни насіння становить, наприклад, 43%, постачальник втрачає 75,73 грн., а при 44% – 108,88 грн.

Що стосується розподілу кінцевого результату, то між учасниками інтегрованого формування доцільніше розподіляти не грошову виручку (як це пропонується рядом науковців), а чистий прибуток – за наведеною в дисертації методикою, в основу якої покладено нормативні витрати кожного учасника інтеграції в розрахунку на 1 т сировини. Вона не потребує надто складних розрахунків і є прийнятною, як для окремих агропромислових підприємств, так і їх об'єднань.

Потребують удосконалення і внутрішньогосподарські економічні відносини. Між підрозділами й адміністрацією підприємства дані відносини повинні будуватися за аналогією з відносинами підприємства з державою, а між структурними підрозділами – за аналогією з відносинами між підприємствами. У створенні ефективного внутрішньогосподарського економічного середовища важлива роль належить орендним відносинам. Договори на оренду землі та майна доцільно укладати не з підрозділами господарства, а безпосередньо з кожним їх власником окремо. При цьому важливо забезпечити належний розмір орендної плати, сучасні рівні якої у більшості випадків є занадто низькими. Як доводить передова практика, оптимальними параметрами орендної плати за землю є 15-30% від розрахункового прибутку орендаря. Основою визначення орендної плати за майно може бути банківський відсоток по депозитних вкладах, який повинен диференціюватись за видами майна та строками його експлуатації.

Вимагає перегляду і застосовувана нині система оплати праці. При визначенні розмірів індивідуальних заробітків працівників перевагу слід надавати безтарифній системі. У цьому плані представляє інтерес висвітлений в роботі досвід ССЗАТ „Добре життя” Арбузинського району Миколаївської області.

Удосконалення потребують економічні відносини і в обслуговуючих кооперативах. Розподіл доходів між їх членами повинен здійснюватись у відповідності з участю кожного з них в одержанні кінцевого результату.

Для забезпечення ефективного розвитку АПК необхідна відповідним чином розвинена ринкова інфраструктура. Існуюча нині інфраструктура аграрного ринку не забезпечує належного руху продукції від виробника до споживача, що призводить до значних її втрат. Багато її ланок діють роз'єднано, безсистемно та стихійно.

Найбільш досконалою формою організації торгівлі є біржова, яка дозволяє сформуванню в регіонах єдиний прозорий ринок. Є своя товарна біржа і на Миколаївщині. Це — Чорноморська товарна біржа АПК. У рейтингу Національної Асоціації бірж України вона вже два роки поспіль займає друге місце по укладанню угод на сільськогосподарську продукцію, продукти її переробки, продовольство та матеріально-технічні ресурси.

Спеціалізовані біржі і оптові ринки повинні функціонувати під контролем сільгосптоваровиробників і держави. Досягненню вигідної для господарств реалізації вирощеної ними продукції сприяє і проведення аукціонів, які найдоцільніше організовувати на кооперативних засадах, як це робиться, наприклад, у кооперативі „Південний союз” Голопристанського району Херсонської області.

Для забезпечення успішної реалізації продукції, яка виробляється в АПК, необхідно покращувати її якість та зовнішнє оформлення, встановлювати на неї більш гнучкі ціни (завдяки зниженню її собівартості), відновлювати колишні ринки збуту тощо. На жаль, конкурентоспроможність вітчизняних товарів носить ціновий характер, а їх собівартість вища, ніж іноземних, зовнішньоекономічні зв'язки є епізодичними. До того ж, в останні роки, відбувається помітне погіршення структури експортної продукції – в бік підвищення частки її сировинної складової. Для покращення структури експорту необхідна докорінна перебудова виробництва. Доцільною є і державна підтримка експорту, шляхом його субсидування та пільгового кредитування.

ВИСНОВКИ

1. Агропромислова інтеграція – це форма територіально-виробничого комбінювання та об'єднання в єдине ціле технологічно та економічно пов'язаних між собою сільгосптоваровиробників і промислових формувань (що здійснюють переробку вирощеної сировини), а на більш високому рівні розвитку – і торговельних та інших обслуговуючих структур – з метою одержання синергічного ефекту, забезпечення ефективного функціонування всіх її учасників за рахунок раціонального інвестування і одержання готової конкурентоспроможної продукції. Кооперація – це соціально-економічна категорія, яка виражає відносини між людьми в процесі їх співробітництва для реалізації економічних інтересів і досягнення взаємовигідної мети на основі використання їх ресурсів – за рахунок справедливого розподілу одержаного ефекту.

2. В агропромислових підприємствах, переробні структури яких використовують сировину власного виробництва, при обчисленні сукупної вартості виробленої ними продукції необхідно усунути подвійне врахування

сировини. До специфічних показників економічної ефективності агропромислових формувань необхідно віднести: вихід продуктів переробки на 1 га посівів (насаджень) сировинних культур; коефіцієнт забезпеченості сировиною; собівартість одиниці конкретного виду кінцевої продукції (а у випадку випуску кількох її видів продукції – витрати на 1 тис. грн. їх вартості); питому вагу сільського господарства, переробної промисловості та торгівлі в сукупних затратах і прибутку інтегрованої структури.

При оцінці ефективності функціонування сільськогосподарських виробничих кооперативів першочергову увагу доцільно надавати показникам використання робочої сили. Основними показниками ефективності діяльності агросервісних кооперативів повинні бути: обсяги наданих послуг на одиницю відпрацьованого часу, вартості основних і сукупних виробничих засобів та матеріально-грошових витрат; ступінь виконання договірних зобов'язань; собівартість одиниці послуг та розміри тарифів по них; прибуток на 1 тис. грн. основних та сукупних виробничих засобів; прибуток на 1 працівника; рівень рентабельності.

Узагальнену рейтингову оцінку ефективності функціонування агропромислового формування (у тому числі його аграрної сфери) доцільно здійснювати за наступними показниками: вартістю товарної продукції на 1га сільгоспугідь; доданою вартістю на 1 працівника; прибутком на 1 тис. грн. вартості сукупних виробничих засобів; рівнем рентабельності та рентабельністю продаж.

3. У 2000 р. в країні було створено 2719 сільськогосподарських виробничих кооперативів, з яких 50 – на Миколаївщині, але в наступні роки мало місце поступове зменшення їх кількості. У результаті на 1.01.2004 р. в області нараховувалось лише 8 таких формувань, що призвело до помітного зменшення їх часток в обсягах більшості видів аграрної продукції. Але доходність їх аграрної діяльності в 2003 р. була вищою, ніж в сільгоспідприємствах інших організаційно-правових форм.

4. В останні роки в Україні все більше поширення одержують сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, але темпи їх розвитку є досить повільними, що пов'язано з рядом висвітлених в роботі причин. Нині провідні позиції в їх складі займають багатoproфільні структури, питома вага яких на 1 січня 2004 р. становила: по Україні – 40,2%, на Миколаївщині – 65,4%.

5. Основною організаційною формою інтеграції в Миколаївській області є агропромислове підприємство, де виробництво сільгосппродукції поєднується з її переробкою. Серед підсобних цехів господарств провідні позиції належать млинам, хлібопекарням та олійням. Проте ступінь використання їх потужностей є досить низьким.

Наявність в аграрних підприємствах переробних структур є досить вигідною для них, бо продукція останніх відрізняється більш високою ефективністю. Наприклад, рентабельність вирощування винограду в господарствах корпорації „Миколаївсадвинпром” у 2001-2003 рр. становила 16,7-51,4%, виготовлення виноматеріалів – 39,4-60,3%, а вин – 70,0-99,0%. Завдяки наявності переробних цехів у господарствах виграють не тільки загальна, а й сільськогосподарська діяльність.

6. В умовах загострення конкуренції на ринку зростає доцільність існування більш великих агропромислових формувань. Їх засновниками на Миколаївщині могли б стати перелічені в роботі найбільш крупні переробні підприємства (кожне – у своїй сфері). Розвиток інтеграції особливо необхідний у цукрово-буряковому, виноградарсько-виноробному та овоче-плодоконсервному виробництвах.

7. У розвитку кооперативного руху потрібно орієнтуватись, насамперед, на створення кредитних, збутових, постачальницьких і особливо – багатопрофільних обслуговуючих кооперативів. Обслуговуюча кооперація відрізняється достатньо високою ефективністю. Створення 8-а фермерами Снігурівського району Миколаївської області за розробленим нами бізнес-планом обслуговуючого кооперативу по переробці зерна та насіння соняшнику дозволить їм вже в перший рік його функціонування одержати 84379 грн. додаткового прибутку і підвищити на 29,5% рівень рентабельності своєї діяльності. У майбутньому ж розміри їх прибутків і рентабельності значно зростатимуть.

8. У сучасних умовах сільгоспвиробникам необхідна державна фінансова підтримка, однією з найважливіших складових якої є ціноутворення (основні напрями удосконалення якого висвітлені в роботі). Потребують покращання і кредитні відносини. Передбачена законодавством часткова компенсація банківських відсотків по кредитах повинна бути більш суттєвою і надходити до підприємств своєчасно та в повному обсязі. У складі кредитів, що надаються сільгосппідприємствам, слід збільшити частку довгострокових. В країні доцільно створити фонд кредитної підтримки агротоваровиробників.

9. Економічні відносини агропромислових формувань на ринку можуть здійснюватись за наступними підходами: встановленням обґрунтованих цін на сільськогосподарську продукцію, що постачається на переробку; розподілом кінцевого результату (грошової виручки, прибутку), в основу якого покладаються нормативні витрати учасників інтеграції. В роботі запропонована методика визначення цін на сільгоспсировину, якість якої вимірюється за вмістом основної речовини. Між учасниками інтегрованого формування доцільніше розподіляти не грошову виручку, а чистий прибуток – за наведеною в дисертації методикою.

10. Потребують удосконалення і внутрішньогосподарські економічні відносини. Між підрозділами й адміністрацією підприємства дані відносини повинні будуватись за аналогією з відносинами підприємства з державою, а між структурними підрозділами – за аналогією з відносинами між підприємствами. Застосовувана нині система оплати праці вимагає перегляду. При визначенні розмірів індивідуальних заробітків працівників перевагу слід надавати безтарифній системі. Розподіл доходів між членами обслуговуючих кооперативів повинен здійснюватись у відповідності з участю кожного з них в одержанні кінцевого результату.

11. Ефективний розвиток АПК є неможливим без розвинутої ринкової інфраструктури. Найбільш досконалою формою організації торгівлі є біржова, яка дозволяє сформувати в регіонах єдиний прозорий ринок. Спеціалізовані біржі і оптові ринки повинні функціонувати під контролем сільгосптоваровиробників і держави. Досягненню вигідної для господарств реалізації вирощеної ними

продукції сприяє і проведення аукціонів, які найдоцільніше організувати на кооперативних засадах.

12. Для забезпечення успішної реалізації продукції, яка виробляється в АПК, необхідно покращувати її якість та зовнішнє оформлення, встановлювати на неї більш гнучкі ціни (завдяки зниженню її собівартості), відновлювати колишні ринки збуту тощо. Конкурентоспроможність вітчизняних товарів, на жаль, носить ціновий характер, тоді як їх собівартість вища, ніж іноземних. До того ж в останні роки в структурі експортної продукції зростає частка її сировинної складової. Для усунення цього недоліку необхідні докорінна перебудова виробництва та державна підтримка експорту (шляхом його субсидування та пільгового кредитування).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Бабенко М.Д. Агропромислова інтеграція – найважливіший напрямок розвитку АПК // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2004.- №3. – С.52-58.

2. Бабенко М.Д. Методичні підходи до оцінки економічної ефективності виробничо-фінансової діяльності агропромислових формувань // Ринкова трансформація економіки АПК. – Вісник Харк.нац.техн.ун-ту сільського господарства. Випуск 30. – Х:ХНТУСГ. – 2004. – С. 192-195.

3. Бабенко М.Д. Необхідність створення підрозділів внутрішнього аудиту на сільськогосподарських підприємствах // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв.– 2002. – №1. –С. 104-107.

4. Бабенко М.Д. Обслуговуючі кооперативи: особливості, основні проблеми розвитку та методичні аспекти ефективності функціонування // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2004. – №4. – С.52-58.

5. Бабенко М.Д. Основні етапи реформування сільськогосподарських підприємств // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2001. – №5. – С.115-121.

6. Бабенко М.Д. Основні принципи формування і високоефективного функціонування селянських (фермерських) господарств // Науковий вісник НАУ. – 2002. – №51. – С.171-173.

7. Бабенко М.Д. Про реформування сільськогосподарських підприємств з колективною формою організації праці Жовтневого району Миколаївської області // Збірник наукових праць ХНАУ. – 2002. – №8. – С.13-15.

8. Бабенко М.Д. Роль фермерських господарств в економіці АПК Миколаївської області // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2001. – №2. – С.43-48.

9. Бабенко М.Д. Сільськогосподарська кооперація: сутність, значення, необхідність поширення та активізації розвитку // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Миколаїв. – 2004. – №2. – С.54-58.

10. Бабенко М.Д. Чи потрібне Україні державне регулювання цін на продукцію // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету. – Дніпропетровськ. – 2005. – №200. – Т.2. – С.601-607.

11. Червен І.І., Бабенко М.Д. Удосконалення економічних відносин в агропромислових формуваннях // Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці. – Житомир. – 2005. – Ч.3. – С.169-173. (Автору належить збір і обробка інформації та формулювання висновків).

АНОТАЦІЯ

Бабенко М.Д. Активізація і підвищення ефективності розвитку агропромислової інтеграції та кооперації в АПК регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Дніпропетровський державний аграрний університет, Дніпропетровськ, 2005.

У дисертації досліджено теоретичні і методичні основи інтеграційних та кооперативних процесів в АПК. Проаналізовано ретроспективу їх розвитку та ефективність в регіоні. За результатами проведеного дослідження визначено основні напрями активізації і підвищення ефективності розвитку агропромислової інтеграції та кооперації, серед яких: оптимізація складу і розмірів інтегрованих та кооперативних формувань; забезпечення необхідного для активізації та ефективного функціонування інтегрованих та кооперативних структур економічного середовища; удосконалення економічних відносин; створення ефективної інфраструктури ринку та удосконалення організації реалізації продукції.

Ключові слова: агропромислова інтеграція, кооперація, агропромислове формування, виробничий кооператив, обслуговуючий кооператив, економічна ефективність, методика оцінки, ціноутворення, кредитування, бізнес-план, економічні відносини, оптимізація, ретроспектива, інфраструктура ринку, рейтингова оцінка.

АННОТАЦИЯ

Бабенко Н.Д. Активизация и повышение эффективности развития агропромышленной интеграции и кооперации в АПК региона. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Днепропетровский государственный аграрный университет, Днепропетровск, 2005.

В диссертации исследованы теоретические и методические основы интеграционных и кооперативных процессов в АПК. При этом на основе анализа работ целого ряда ученых-экономистов раскрыты сущность, значение, виды и задачи интеграции и кооперации, обоснована необходимость активизации их развития. Определен круг наиболее приемлемых с позиции автора показателей экономической эффективности функционирования агропромышленных и кооперативных формирований.

Значительное место отведено в работе исследованию ретроспективы и современного состояния кооперативных и интеграционных процессов, а также эффективности функционирования агропромышленных и кооперативных формирований.

На основе изучения зарубежного и отечественного опыта, а также собственных исследований определены основные направления активизации и повышения эффективности развития агропромышленной интеграции и кооперации. При этом наибольшее внимание уделено таким из них, как: оптимизация состава и размеров интегрированных и кооперативных формирований; обеспечение необходимой для активизации и эффективного функционирования интеграционных и кооперативных структур экономической среды; совершенствование экономических отношений; создание эффективной инфраструктуры рынка и совершенствование организации реализации продукции.

В современных условиях сельскохозяйственным товаропроизводителям необходима государственная финансовая поддержка. Важной составляющей последней является ценообразование, пути совершенствования которого отражены в диссертационной работе. Требуют улучшения и кредитные отношения. Предусмотренная законодательством частичная компенсация банковских процентов по кредитам должна быть более существенной и доходить до предприятий своевременно, в полном объеме. В составе кредитов, которые предоставляются сельскохозяйственным предприятиям, необходимо увеличить удельный вес долгосрочных, а в стране целесообразно создать фонд кредитной поддержки аграрного сектора.

Требуют совершенствования внутривозрастные экономические отношения, которые на предприятии между структурными подразделениями и управленческим аппаратом должны строиться по аналогии с отношениями предприятия и государства. Внутри же структурных подразделений должна прослеживаться аналогия с отношениями между предприятиями.

При определении размеров индивидуальных зарплаток работников преимущество необходимо предоставлять бестарифной системе. Распределение доходов между членами обслуживающих кооперативов необходимо осуществлять в соответствии с участием каждого из них в получении конечного результата.

Экономические отношения агропромышленных формирований могут осуществляться в соответствии со следующими подходами: формированием обоснованных цен на сельскохозяйственную продукцию, которая поступает в переработку; распределением конечного результата в основу которого положены нормативные затраты участников интеграции.

В работе предложена методика определения цен на сельскохозяйственное сырье, качество которого определяется исходя из содержания основного вещества. Между участниками интеграционного формирования целесообразнее распределять не денежную выручку, а чистую прибыль – в соответствии с приведенной в диссертации методикой.

Выработанные диссертантом рекомендации имеют практическую направленность, по отдельным из них определены размеры ожидаемого экономического эффекта. Для 8-ми фермерских хозяйств Снегиревского района Николаевской области разработан бизнес-план создания ими обслуживающего кооператива по переработке зерна и семян подсолнечника. Все изложенные в работе вопросы рассматриваются в тесной увязке друг с другом, что делает исследование комплексным.

Большая часть выработанных автором методических и практических рекомендаций представляют интерес не только для Николаевской области, а и для других регионов Украины, а также ближнего зарубежья.

Ключевые слова: агропромышленная интеграция, кооперация, агропромышленное формирование, производственный кооператив, обслуживающий кооператив, экономическая эффективность, методика оценки, ценообразование, кредитование, бизнес-план, экономические отношения, оптимизация, ретроспектива, инфраструктура рынка, рейтинговая оценка.

ANNOTATION

Babenko M.D. Activization and rising of efficiency of development of agro – industrial integration and cooperation in Agro – Industrial Complex in a region. – Manuscript.

Dissertation for a degree of the Candidate of Economic Science in speciality 08.07.02 – Economics of Agricultural and Agro – Industrial Complex. – Dnipropetrovs'k State Agrarian University, Dnipropetrovs'k, 2005.

Dissertation research is devoted to the theoretical and methodological aspects of integration and co-operation in Agro – Industrial Complex. It is analyzed its development and efficiency in a region. It has been determined the ways of activization and rising of efficiency of development of agro-industrial integration and co-operation. Among them: optimization of structure and size of integration and co-operation structure providing necessary for activization and effective functioning of integrated structures in economic sphere; improvement of the economical relations; creation of the effective market infrastructure and improvement of organization of saling of output.

Key words: agro – industrial integration, co-operative, agro-industrial formation, production co-operative, service co-operative, economic efficiency, methods of estimations, price formations, crediting, business-plan, economic relationship, optimization, review, market infrastructure, rating.

БАБЕНКО Микола Дмитрович

**АКТИВІЗАЦІЯ І ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА
КООПЕРАЦІЇ В АПК РЕГІОНУ**

08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

Підп. до друку 23.05.2005 р. Формат 60x90/16. Папір друкарський.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл. – вид. арк. 0,9. Зам. №190. Тираж 100 прим.
Видавничий центр МДАУ.
54010, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9.